

Bröllopet i Vilnius

Söndagen den 4 oktober 1562

Katarina frös inifrån, spänd och utmattad. Brudkronan var tung som sten på hennes huvud och ceremonin i katedralen hade varat allt för länge. Hon kikade i ögonvrån på sin nyblivne make, hertig Johan, prins av Sverige och Finland, och son till den avlidne revolutionären Gustav Vasa. Hon kände ingen samhörighet med honom ännu. Han såg trött ut. De sega förhandlingarna före giftermålet hade satt sina spår, även hos honom.

Utseendemässigt var han inte direkt ett attraktivt parti. Han var reslig och välklädd, men ansiktsdragen saknade karaktär och klassiska drag. Under hertigkronan kunde Katarina skönja det rödlätta håret som var tunt trots hans unga ålder om 24 år. Det långa skägget som nådde hans bröst var desto kraftfullare, men mellan mustaschen och resten av hårprydnaden blottade sig hans sneda och utstående framtänder. Till det yttre var de inte samstämda, det var snarare Johans personlighet som närmade sig hennes. Hon hade vid första mötet noterat hans vakna och samtidigt lugna ögon. De vittnade om intelligens och eftertanke. Trots sin härkomst hade han visat prov på världsvana och språkkunskaper.

Nej, det var inte Johan som var föremål för hennes oro. Med sitt furstliga påbrå kunde hon redan nu känna ett övertag i förhållande till den 11 år yngre hertigen av Finland. Det var snarare framtiden, flytten till Åbo och krigens som orsakade hennes invärtes kyla. Här stod hon nu – i tidens gränsland. Mellan det bekanta och det nya, fyllt av ovisshet. Tiden uttryckte tydliga krav på hennes person; att vara lojal och aktivt skydda riket från fienden. En ny allians var nödvändig att ingås och ett fredsförbund med Sverige hade slutits mot deras gemensamma fiende Ryssland. Giftermålet bekräftade uppgörelsen och skapade blodsband, bevis för långsiktiga ömsesidiga strävanden.

Katedralens klämtande klockor vittnade om att giftermålsritualen var över. Det var en högtidlig dag i Vilnius och stadsborna hade gått man ur huse för att bevittna den viktiga händelsen. Kyrkan var fylld till minsta vrå och utanför stod hopar av människor som förväntansfullt väntade på

att få en glimt av brudparet. Festyran låg i luften.

Domens tunga järndörrar öppnade sig. De som stod längst bak i folkmassan ställde sig på tå, försökte komma lite närmare. Hertigparet var en magnifik syn. Katarina bar en lång klänning med smala ärmar enligt det senaste spanska modet. Den var sydd i ett ljust silverglänsande tyg med invävda blommor. Över klänningen vilade en öppen, lång dekorerad mantel med korta puffärmar. När höstvinden svepte runt brudparet öppnade den sig och man kunde skönja det blanka mantelfodret som glittrande i kapp med kronan på huvudet. Även Johan var ståtlig. Han bar kläder i vitt och guld med ett par nätta skor som skimrade i silver. I sammetsbältet runt midjan hängde värjan, attributet för manlighet. Under deras fötter låg ett långt fotkläde av grått gyllenblänkande tyg, fodrat av siden. Det var utlagt hela vägen inifrån katedralens altare, utmed mittgången och vidare ända till kyrkans utgång.

Katarina och Johan stod på katedralens trappa och tog emot folkets hyllningar. Nu var de äkta makar, hertiginna och hertig av Finland. Sakrament och titlar som förpliktade.

Efter folkets uppvaktningar förde Katarinas bror, kung Sigismund August, upp henne i det prydda ekipaget. Bröllopsvagnen drogs av ett spann med åtta av hennes egna hästar och den var inredd med rödaste sammet. Här satt hon bekvämt på mjuka dynor och kuddar av bästa kvalitet. Hon lutade sig bakåt så mycket hon kunde för att den tunga kronan inte skulle falla av. Nu kunde hon andas ut några minuter innan de kom fram till slottet.

Den nyblivne maken steg upp till häst och red tillsammans med kungen i täten för den klapprade processionen. De verkade komma väl överrens. Katarina själv hade inte mycket till övers för brodern. Sedan modern gått bort hade han inte brytt sig om systrarna. Sigismund August var sig själv nog och var inte alls lik fadern Sigismund den gamle, som hon fortfarande kunde sakna djupt. Han hade varit familjens trygga famn. Tankarna gick över till modern. Deras liv hade många gemensamma nämnare. Bona Sforza hade kommit till Polsk-litauiska samväldet från Italien med ett stort följe i samband med sitt giftermål med fadern. Även det hade varit ett alliansäktenskap. Då mellan hertigdömet Milano, Habsburgska riket och samväldet. Nu gick historien igen.

Katarina vaknade med ett ryck från sina dagdrömmar när hästspannet stannade framför slottsporten. Här skulle den högtidliga banketten firas med mat och dryck i överdåd. Gästerna bestod främst av släkt, vänner och personer som var inbjudna av ceremoniella skäl, men det var inte ett stort bröllop. Furstar med lång resväg hade inte haft möjlighet att komma då tidpunkt och plats bestämts av Sigismund August endast två veckor före bröllopet. Anledningen till den sena inbjudan var att äkten-skapsförhandlingarna i Kaunas mellan hertig Johan och kungen dragit ut på tiden. Därför hade hon inte träffat sin blivande make förrän några dagar innan då Johan tågat in i Vilnius med sitt storslagna svenska följe.

In i det sista hade förberedelserna skett i ett hektiskt tempo. Äkten-skapskontraktet hade skrivits på så sent som dagen före bröllopet. I det hade Johan lovat att vigseln skulle följa den romersk-katolska kyrkans seder och bruk, trots att han själv var protestant. Det hade Sigismund August och biskopen krävt.

Den strikta delen av ceremonin var över och nu skulle festen äntligen börja. Katarina tänkte på dansen, maten och vinet. Nu skulle hon njuta med sina vänner. Vartefter skulle sängledningen äga rum framåt kvällen, och då behövde hon ruset för att underlätta den akt som krävdes.

Bröllopsfirandet blev vilt och pågick i åtta dagar med tyska och ungerska riddarspel, musik och högtidslekar, men det var inte bara glada upp-tåg. Ett tornerspel gick av stapeln så häftigt att människor skadades och hästar spetsades. Rykten uppstod om att olyckorna var varnande omen inför framtiden.

Själv ägnade sig Katarina åt förberedelserna inför resan och hela hovet i Vilnius var inblandat. Hennes möbler, husgeråd, hästar, kläder, smycken och mer därtill skulle med till Åbo slott, Katarinas nya hem. Hon kände en blandning av iver, förväntan och sorg. Skulle hon någonsin komma tillbaka till sitt hemland? Hon var van att resa inom Polsk-litauiska samväldet, men hur var det i Norden? Även om Johan var proper och bildad visste hon att kungligheterna levde och bodde betydligt enklare i Sverige. Riket hade inte utvecklats i samma takt som det egna samväldet och på kontinenten. Därför tog hon med så mycket som hon kunde. Även sextio personer i hovet, allt från hovdamer till kökspojkar, sömmerskor, munskänkar och pigor ingick i följet. Utöver Katarinas hov

tillkom Johans män och beskydd, bland annat de nästan 200 hingstridare, som anlänt till Vilnius med honom. Snart skulle alla ge sig av. Hon skulle bege sig till ett nytt rike med en make hon nyss träffat. Nu var det dags för hennes livs resa, liknande moderns cirka femtio år tidigare.

Och det var bråttom. Inom några veckor skulle vintern vara i antågande. Torra bitande vindar, snö och – det värsta av allt – isen som kunde lägga sig på Finska viken. Innan dess måste folket vara framme i Åbo. Katarina ställde in sig på att det kunde bli en lång och farofylld färd. Under höststormarna förliste många skepp på havet, men sjövägen var ändå det säkraste alternativet, för på land härjade kriget.

Katarinas och Johans bröllop i Vilnius 1562 utgör en unik händelse i svensk historia. Här knyts starka familjeband mellan Sverige och Polsk-litauiska samväldet. Giftermålet utgör startskottet till en lång gemensam historia. Sällan har ett äktenskap fått så stora politiska, kulturella och personliga konsekvenser.

Vi återkommer till Vilnius 1562, men först till frågan om varför Katarina är ett så attraktivt äktenskapsparti för hertig Johan. Vem är Katarina Jagellonica och hur kan det komma sig att han är så ivrig att äkta just henne? Innehade hon egenskaper, tillgångar eller en bakgrund som var viktig för honom att närma sig?

För att undersöka sambanden beger vi oss drygt ett sekel tillbaka i tiden. Först till 1400-talets Italien. Här har ätten Sforza just tagit makten över hertigdömet Milano och den anrika familjen Visconti. Därifrån fortsätter vi resan med Katarinas Jagellonicas mor Bona Sforza till Polsk-litauiska samväldet och den Jagellonska dynastin. Här styr Katarinas far, kung Sigismund den gamle, ett av Europas största riket som gränsar till de viktiga handelsområdena österut mot Osmanska riket och Ryssland. Det är i Italien och samväldet som Katarinas furstliga bakgrund formas.